

DI SẢN VĂN HÓA – LỢI THẾ CỦA HUẾ TRONG VIỆC PHÁT HUY SỨC MẠNH MỀM CỦA VIỆT NAM HIỆN NAY

Lê Thị Quý Đức*

Trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế, 34 Lê Lợi, Huế, Việt Nam

Tóm tắt. Trong bối cảnh toàn cầu hóa hiện nay, việc mở rộng, tăng cường quan hệ đối ngoại trên cơ sở hòa bình, tôn trọng lẫn nhau đã trở thành một xu thế tất yếu. Với sự thay đổi đó thì bên cạnh sức mạnh cứng truyền thống, sức mạnh mềm hiện đang được nhiều nước trên thế giới chú trọng triển khai trong chính sách ngoại giao nhằm thúc đẩy việc quảng bá hình ảnh quốc gia. Là một thực thể đang tích cực hội nhập quốc tế, Việt Nam không thể tách rời khỏi quỹ đạo chung đó. Trong dòng chảy ấy, Huế với những di sản văn hóa được UNESCO công nhận trở thành một bộ phận không thể thiếu trong việc phát huy sức mạnh mềm của Việt Nam hiện nay. Bài báo góp phần làm sáng tỏ những vấn đề liên quan đến sức mạnh mềm và phân tích lợi thế của Huế đối với việc phát huy sức mạnh mềm của Việt Nam.

Từ khóa: di sản văn hóa, Huế, sức mạnh mềm, Việt Nam

1. Mở đầu

Trong quan hệ quốc tế hiện nay, tầm quan trọng của sức mạnh mềm ngày càng gia tăng. Đây được xem là một nguồn “tài nguyên quyền lực” mới của quốc gia, có tác động và ảnh hưởng mạnh mẽ đến quan hệ giữa các nước trên thế giới. Với sự xuất hiện của xu hướng toàn cầu hóa cũng như những đổi thay của tình hình thế giới sau Chiến tranh lạnh, sức mạnh mềm là một thành tố quan trọng tạo nên sức mạnh tổng hợp của mỗi quốc gia, dù lớn hay nhỏ trong việc mở rộng phạm vi ảnh hưởng cũng như tăng cường khả năng cạnh tranh trên trường quốc tế. Vì lẽ đó, việc khai thác và phát huy sức mạnh mềm trở thành một trong những nội dung quan trọng trong chính sách đối ngoại của nhiều quốc gia trên thế giới, trong đó có Việt Nam.

2. Một số vấn đề liên quan đến sức mạnh mềm

2.1. Sức mạnh mềm là gì?

“Sức mạnh mềm” – “Soft power” là khái niệm do Joseph Nye, giáo sư người Mỹ, nguyên Trợ lý Bộ trưởng Quốc phòng Mỹ, chính thức đưa ra vào đầu thập niên 1990. Theo ông, sức

*Liên hệ: lequiduc.his.sp@gmail.com

Nhận bài: 18-5-2020; Hoàn thành phân biện: 26-7-2020; Ngày nhận đăng: 30-9-2020

mạnh mẽm là “một loại năng lực, có thể giúp đạt được mục đích thông qua sức hấp dẫn chứ không phải ép bức hoặc dụ dỗ”¹.

Nói cách khác, “sức mạnh mẽm” là khả năng tạo sức hấp dẫn, lôi cuốn, thu hút để các nước khác “tự nguyện” thay đổi hành vi, chính sách phù hợp với điều mà mình muốn, thay vì cưỡng bức thông qua sức mạnh cứng (kinh tế hay quân sự). Nếu như “sức mạnh cứng” là áp đặt, cưỡng bức thì “sức mạnh mẽm” là khơi gợi, thu hút, là tự giác đi theo.

Cũng theo Joseph Nye, cùng với *những giá trị chính trị* và *chính sách đối ngoại* thì *giá trị văn hóa* là ba thành tố cấu thành sức mạnh mẽm của mỗi quốc gia.

2.2. Vì sao Việt Nam cần chú trọng phát huy sức mạnh mẽm trong bối cảnh hiện nay?

Yêu cầu khách quan: Trong bối cảnh toàn cầu hóa, hòa bình và hợp tác trở thành xu thế nổi bật, chi phối các mối quan hệ quốc tế. Việc sử dụng và lạm dụng sức mạnh cứng (ép buộc bằng kinh tế, uy hiếp về quân sự...) để giải quyết mâu thuẫn, nhằm đạt được mục tiêu của “kẻ mạnh” rất dễ vấp phải sự phản ứng từ quốc tế, nhiều khi không phát huy được tác dụng, thậm chí dẫn đến thất bại, bị cô lập, làm suy giảm vị thế, uy tín, hình ảnh của quốc gia trong quan hệ quốc tế. Trong khi đó, sức mạnh mẽm, với nội hàm của nó, ngày càng có vai trò quan trọng trong việc giữ vững ổn định quốc gia, tăng cường hội nhập quốc tế, cũng như phát huy tầm ảnh hưởng của quốc gia đó trên thế giới.

Điều kiện chủ quan: Việt Nam hiện là một nước đang phát triển, tiềm lực kinh tế chưa mạnh, do đó khó có thể sử dụng sức mạnh cứng như là công cụ chủ đạo trong việc nâng cao vị thế quốc gia. Trong khi đó, là một đất nước với lịch sử mấy nghìn năm văn hiến, chúng ta rất giàu *nguồn lực văn hóa*, từ những giá trị vật chất đến những giá trị tinh thần. Đây được coi là lợi thế hết sức to lớn và rõ ràng cho Việt Nam trong việc phát huy sức mạnh mẽm, biến nó trở thành một công cụ quan trọng trong việc thực thi chính sách đối ngoại. Thông qua các giá trị văn hóa ấy, Việt Nam có thể tác động “một cách tự nhiên”, từ đó sẽ dễ dàng gây ảnh hưởng đến các quốc gia khác.

Trong xu thế khách quan kết hợp với nội lực sẵn có đó, việc chú trọng sử dụng sức mạnh mẽm trong đối ngoại trở thành một hướng đi tất yếu của Việt Nam. Qua đó, có thể phát huy vị thế, uy tín và hình ảnh của một Việt Nam đang vươn lên mạnh mẽ, tham gia vào hội nhập và mở rộng quan hệ muốn là bạn và là đối tác với các nước trên cơ sở cùng có lợi và tôn trọng lẫn nhau, vì hòa bình và phát triển của khu vực và thế giới.

¹ Nye J. S. (1990), “Soft Power”, Foreign Policy 80 (Autumn), p. 153.

3. Di sản văn hóa Huế với việc phát huy sức mạnh mềm của Việt Nam hiện nay

3.1. Di sản văn hóa – lợi thế của Huế

Huế – thành phố mang trong mình những giá trị văn hóa đặc sắc, trở thành một phần quan trọng, không thể thiếu trên hành trình phát huy sức mạnh mềm của Việt Nam. Từng là thủ phủ của 9 đời chúa Nguyễn ở Đàng Trong, là kinh đô của triều đại Tây Sơn rồi đến kinh đô của nước Việt Nam thống nhất dưới 13 triều vua Nguyễn trong gần 400 năm (1558–1945), cho đến nay, Huế có năm di sản văn hóa thuộc ba loại hình khác nhau đã được UNESCO vinh danh.

Di sản văn hóa vật thể với Quần thể di tích Cố đô Huế. Đây là một phức hệ kiến trúc cung đình đa dạng, bao gồm thành quách, cung điện, lăng tẩm, đàn miếu, chùa quán, phố thị, vườn cảnh... Dẫu trải qua sự tàn phá của chiến tranh và thiên tai cùng sự bào mòn của thời gian, quần thể di tích ấy vẫn còn khá nguyên vẹn và đang được bảo tồn và gìn giữ.

Di sản văn hóa phi vật thể với Nhã nhạc – âm nhạc cung đình Việt Nam. Đây cũng là một di sản văn hóa độc đáo mà Huế còn lưu giữ được. Đặc trưng của Nhạc cung đình là tính bao trùm đối với tất cả các bộ môn âm nhạc khác, từ Lễ nhạc, nhạc thính phòng, sân khấu, kể cả các vũ điệu. Các quy định về quy mô dàn nhạc, cách thức diễn xướng, nội dung bài bản... của Nhã nhạc đều rất chặt chẽ. Các buổi trình diễn Nhã nhạc thường huy động rất nhiều diễn viên ca múa và xiêm y phong phú với những trang trí lộng lẫy và tinh tế. Nhã nhạc đã trở thành một phần thiết yếu của nghi lễ cung đình Việt Nam với hàng trăm nghi lễ khác nhau hàng năm.

Di sản tư liệu:

Mộc bản triều Nguyễn: Gồm 34.618 tấm, là những văn bản chữ Hán – Nôm được khắc ngược trên gỗ để in ra các sách tại Việt Nam vào thế kỷ XIX – đầu thế kỷ XX. Dưới triều Nguyễn, do nhu cầu phổ biến rộng rãi các chuẩn mực của xã hội, các điều luật bắt buộc thần dân phải tuân theo, để lưu truyền công danh sự nghiệp của các vua chúa, các sự kiện lịch sử..., triều đình đã cho khắc nhiều bộ sách sử và các tác phẩm văn chương để ban cấp cho các nơi. Quá trình hoạt động đó đã sản sinh ra một loại hình tài liệu đặc biệt, đó là mộc bản. Đây là những tài liệu gốc, độc bản.

Châu bản triều Nguyễn: Là các văn bản hành chính hình thành trong quản lý nhà nước của vua Nguyễn (1802–1945) do hoàng đế ban hành bao gồm dụ, chiếu, chỉ, thân, bản kê, tấu, sớ, bản dịch văn bản ngoại giao và các dạng công văn khác. Đây là khối tài liệu lưu trữ quý hiếm phản ánh nhiều mặt trong đời sống của các tầng lớp khác nhau dưới triều Nguyễn.

Thơ văn trên kiến trúc cung đình Huế: Phần lớn các công trình kiến trúc được xây dựng dưới thời vua Nguyễn đều có thơ văn trang trí “nhất thi nhất họa” và “nhất tự nhất họa” hình

thành cùng thời xây dựng công trình. Thơ văn này thể hiện sự phong phú đa dạng về cả nội dung cho đến hình thức. Một ô thơ đi kèm với một ô họa khắc những đề tài truyền thống thuần túy Việt Nam như bát bửu, hoa lá, trái cây, rồng, hạc, đầu rồng, dây lá... Hiện nay, trên các di tích kiến trúc cung đình có 2.679 ô thơ văn và cũng có chùng đó ô họa được chạm khắc, sơn thếp, cẩn xà cừ trên gỗ, trên pháp lam và đắp ngô sành sứ².

3.2. Giá trị của các di sản văn hóa Huế

Hệ thống các di sản văn hóa trên đây của Huế đã có vai trò quan trọng và góp phần không nhỏ trong việc giới thiệu cho du khách gần xa về hình ảnh, đất nước và con người Việt Nam, đặc biệt là trong các thế kỷ hình thành và phát triển của triều Nguyễn. Đó vừa là những giá trị về vật chất vừa là những giá trị về tinh thần.

Quần thể di tích Cố đô Huế phản ánh một cách toàn diện diện mạo của một kinh đô phương Đông trong thời kỳ phát triển rực rỡ nhất. Đồng thời, với nét nổi bật về kỹ thuật xây dựng và nghệ thuật kiến trúc, quần thể di tích cố đô Huế còn cho thấy sự tài hoa và sáng tạo của con người Việt Nam với những thành tựu nghệ thuật và những kiệt tác độc đáo. Đây cũng là công trình thể hiện sự giao hòa giữa thiên nhiên và con người, kết hợp chặt chẽ giữa các sự kiện trọng đại, những tư tưởng và tín ngưỡng có ảnh hưởng lớn và các danh nhân lịch sử. Vì lẽ đó, quần thể di tích Cố đô Huế được khẳng định là mang trong mình những giá trị mang tính toàn cầu, một quần thể kiến trúc tiêu biểu của một thời kỳ lịch sử quan trọng, có giá trị văn hóa vượt qua các ranh giới quốc gia và có ý nghĩa to lớn đối với thế hệ hiện tại và tương lai của toàn thể nhân loại³.

Nhã nhạc – âm nhạc cung đình Huế là một tổng hợp trong đó sự phong phú và đa dạng về nhiều mặt: loại hình nghệ thuật, thể loại, chủng loại nhạc khí và âm sắc, bài bản, cơ cấu tổ chức dàn nhạc, các hình thức hoà tấu, môi trường trình diễn và nhạc điệu⁴. Những đặc trưng đó của Nhã nhạc – âm nhạc cung đình Huế cho thấy tài năng và sức sáng tạo của người Việt trong việc hội nhập và tiếp biến văn hoá Hoa và Chăm và những ảnh hưởng của Phật giáo và Nho giáo. Nhờ đó, âm nhạc cung đình Huế mang đến cho người thưởng thức một không gian âm nhạc đầy âm thanh và sắc màu.

Châu bản triều Nguyễn cung cấp cho hậu thế một cái nhìn toàn diện và bao quát gần như toàn bộ lịch sử, đời sống kinh tế, xã hội, con người ở Việt Nam giai đoạn từ thế kỷ XIX đến nửa đầu thế kỷ XX trên các lĩnh vực chính trị, quân sự, ngoại giao, kinh tế, văn hóa, giáo dục, y tế...

² Nhu Nguyen (2019), Thăm cố đô Huế, một điểm đến với 5 di sản [online], truy cập ngày 10-3-2020 từ <https://vietravel.com/vn/du-lich-bang-hinh-anh/tham-co-do-hue-mot-diem-den-voi-5-di-san-v4549.aspx>.

³ Thu Hoa (2018), Quần thể di tích Cố đô Huế – di sản văn hóa thế giới [online], truy cập ngày 12-3-2020, từ <https://vovworld.vn/vi-VN/viet-nam-dat-nuoc-con-nguoi/quan-the-di-tich-co-do-hue-di-san-van-hoa-the-gioi-645392.vov>.

⁴ Nhã nhạc cung đình Huế – Di sản văn hóa của nhân loại, truy cập ngày 10-3-2020, từ <https://khoaoc.tv/nha-nhac-cung-dinh-hue-di-san-van-hoa-cua-nhan-loai-66961>.

Ngoài giá trị về mặt sử liệu, Châu bản triều Nguyễn còn mang giá trị nghệ thuật và kỹ thuật chế tác đặc sắc thông qua hình thức ngự phê độc đáo, bút pháp tinh hoa, chữ viết đa dạng, hệ thống ấn triện phong phú, chất liệu văn bản đặc trưng truyền thống... khiến Châu bản vừa mang tính chất trang trọng của văn bản nhà nước nhưng lại đẹp mắt như những bức thư pháp cổ⁵.

Mộc bản triều Nguyễn: Giá trị của mộc bản mang tính văn bản và nghệ thuật và là dấu mốc cho sự phát triển nghệ thuật khắc ván in ở Việt Nam. Kho tàng mộc bản triều Nguyễn có nội dung đa dạng, phản ánh mọi mặt xã hội Việt Nam dưới thời Nguyễn. Bản khắc mộc bản là khối tài liệu đặc biệt quý hiếm, do giá trị về mặt nội dung, đặc tính về phương pháp chế tác và những quy định rất nghiêm ngặt về việc ấn hành và san khắc.

Thơ văn trên kiến trúc triều Nguyễn: Thơ văn chạm khắc trên các cấu kiện gỗ của kiến trúc cung đình Nguyễn là ván khắc dương bản, một tác phẩm chạm khắc hoàn chỉnh rất có giá trị, nhất là tính độc bản của nó. Thơ văn trên kiến trúc cung đình Huế tạo ra sự ảnh hưởng lớn đến một giai đoạn phát triển lịch sử mỹ thuật kiến trúc trang trí của Việt Nam. Đây là một di sản tư liệu chân xác, hàm chứa một nội dung giá trị được lưu giữ bằng những tác phẩm nghệ thuật vô giá: những bức tranh và những bức thư pháp được các nghệ nhân tài hoa chạm khắc trên một loại gỗ quý và bền như sắt thép (lim: thiết mộc) để trang hoàng, làm tôn vinh giá trị của các công trình kiến trúc cung đình Huế. Việc khắc chìm hay chạm nổi trên các ván gỗ, việc viết trên nền pháp lam hay đắp nề ngỗa trên các ô hộc, việc chọn các lối thể hiện về kiểu chữ như chân, thảo, lệ, triện hay chia tách các ô thành các cụm câu hoặc đại tự... đều nói lên tính đa dạng về hình thức tồn tại của tư liệu. Đó cũng là tính độc đáo của thơ văn trên kiến trúc cung đình Huế. Đến với di sản này, chúng ta sẽ được chiêm ngưỡng một bảo tàng sống động về văn chương của triều Nguyễn, để từ đó thấy được sự phong phú trong đời sống tinh thần của nhân dân Việt Nam.

4. Một vài đánh giá

Huế – thành phố với năm di sản văn hóa thuộc các loại hình khác nhau được UNESCO công nhận đã góp phần không nhỏ trong niềm tự hào nói chung của dân tộc Việt Nam về sự phong phú của các giá trị văn hóa. Đồng thời, sự công nhận ấy như một sự khẳng định mang tính quốc tế về những giá trị vật chất và tinh thần chứa đựng trong các di sản văn hóa ấy.

Việc sở hữu di sản văn hóa được UNESCO công nhận phong phú về số lượng và loại hình với những ý nghĩa và giá trị nổi bật đã tạo cho Huế một lợi thế rất lớn, góp thêm những tiềm lực cần thiết để Việt Nam có thể phát huy sức mạnh mềm một cách mạnh mẽ và hiệu quả

⁵ Trung tâm Bảo tồn Di tích Cố đô Huế (2019), Châu bản triều Nguyễn – Di sản tư liệu thế giới, truy cập ngày 11-3-2020, từ <http://hueworldheritage.org.vn/TTBTDTCDH.aspx?TieuDeID=134&TinTucID=3038&l=vn>.

trong giai đoạn hiện nay. Sự hiện hữu của các di sản văn hóa ở Huế không chỉ giúp các thế hệ người Việt Nam hiện nay mà còn giúp thế giới hiểu rõ hơn và toàn diện hơn sự tài hoa, sáng tạo độc đáo và đời sống tâm hồn cũng như vật chất hết sức phong phú của con người Việt Nam bao đời nay.

Thông qua hoạt động du lịch, những giá trị văn hóa to lớn ấy sẽ được quảng bá rộng rãi đến với du khách gần xa. Từ đó, những hình ảnh đầy ấn tượng của Huế nói riêng và Việt Nam nói chung sẽ lan tỏa đến khắp nơi trên thế giới. Đó là một con đường để giới thiệu và ghi dấu ấn về đất nước và con người Việt Nam đến với bạn bè bốn phương nhanh chóng, dễ dàng và đầy thuyết phục.

Tuy nhiên, những di sản văn hóa ấy có một đặc điểm chung là đã ra đời, hình thành, xây dựng từ rất lâu với những vết tích của thời gian. Do đó, để những di sản văn hóa ấy có thể phát huy được sức mạnh tiềm ẩn của mình thì tỉnh Thừa Thiên Huế cần có những biện pháp phù hợp và đồng bộ trong việc bảo tồn, phát huy, gìn giữ và sử dụng. Đặc biệt, cần khai thác các di sản ấy trong hoạt động du lịch một cách bền vững để vừa phục vụ có hiệu quả cho mục tiêu phát triển kinh tế xã hội, nâng cao vị thế và hình ảnh của Huế nói chung và Việt Nam nói riêng, vừa bảo tồn và lưu giữ những giá trị ấy cho các thế hệ sau.

Tóm lại, trong giai đoạn hiện nay, sức mạnh mềm (trong đó có các giá trị văn hóa) ngày càng đóng vai trò quan trọng trong việc nâng cao sức mạnh tổng hợp của quốc gia. Và Huế – vùng đất được mệnh danh là xứ sở của di sản, nơi lưu giữ và bảo tồn đa dạng các giá trị văn hóa truyền thống Việt Nam – trở thành một mảnh ghép không thể tách rời trong tổng thể bức tranh về các giá trị văn hóa của Việt Nam trên con đường phát huy sức mạnh mềm.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nye J. S. (1990), "*Soft Power*", *Foreign Policy* 80 (Autumn), p. 153–171.
2. Nhu Nguyen (2019), Thăm cố đô Huế, một điểm đến với 5 di sản [online], truy cập ngày 10-3-2020 từ <https://vietravel.com/vn/du-lich-bang-hinh-anh/tham-co-do-hue-mot-diem-den-voi-5-di-san-v4549.aspx>.
3. Nhã nhạc cung đình Huế – Di sản văn hóa của nhân loại, truy cập ngày 10-3-2020, từ <https://khoaoc.tv/nha-nhac-cung-dinh-hue-di-san-van-hoa-cua-nhan-loai-66961>.
4. Thu Hoa (2018), Quần thể di tích Cố đô Huế – di sản văn hóa thế giới [online], truy cập ngày 12-3-2020, từ <https://vovworld.vn/vi-VN/viet-nam-dat-nuoc-con-nguoi/quan-the-di-tich-co-do-hue-di-san-van-hoa-the-gioi-645392.vov>.

5. Trung tâm Bảo tồn Di tích Cố đô Huế (2019), Châu bản triều Nguyễn – Di sản tư liệu thế giới, truy cập ngày 11-3-2020, từ [http://hueworldheritage.org.vn/TTBTDTCDH.aspx?TieuDeID=134&TinTucID=3038 &l=vn](http://hueworldheritage.org.vn/TTBTDTCDH.aspx?TieuDeID=134&TinTucID=3038&l=vn).

CULTURAL HERITAGE – ADVANTAGE OF HUE IN PROMOTION OF SOFT POWER OF VIETNAM TODAY

Le Thi Quy Duc*

University of Education, Hue University, 34 Le Loi St., Hue, Vietnam

Abstract. In the current globalization context, the expansion and strengthening of foreign relations on the basis of peace and mutual respect have become an inevitable trend. With that change, in addition to traditional hard power, soft power is currently being practiced by most countries in foreign policy to promote the national image. As an entity actively integrating internationally, Vietnam cannot be separated from that common trend. In that flow, Hue with cultural heritages recognized by UNESCO has become an indispensable part of promoting the soft power of Vietnam today. The paper aims at the clarification of soft power issues and analyzes Hue's advantages for Vietnam's soft power promotion.

Keywords: cultural heritage, Hue, soft power, Vietnam